

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*Are There Ethics
Beyond Halacha?
Understanding the
Imperative of
Holiness*

Rabbi Netanel Wiederblank
יא' אייר תשע"ג • April 21, 2013

(1) ויקרא פרק יט פסוק ב קדושים תהיו

(2) רש"י:

הוא פרושים מן העריות ומן העברה (ויקרא רבה) שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (ויקרא כ"א) אשה זונה וחללה וגו' אני ה' מקדשכם, (שם) ולא יחלל זרעו, אני ה' מקדשו, (שם) קדושים יהיו, אשה זונה וחללה וגו'.

(3) רמב"ן ויקרא פרק יט

...והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, א"כ ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסוכאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה. לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ימעט במשגל, כענין שאמרו (ברכות כב א) שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין, ולא ישמש אלא כפי הצריך בקיום המצוה ממנו. ויקדש עצמו מן היין במיעוטו, כמו שקרא הכתוב (במדבר ו ה) הנזיר קדוש, ויזכור הרעות הנזכרות ממנו בתורה בנח ובלוט. וכן יפריש עצמו מן הטומאה, אע"פ שלא הוזהרו ממנה בתורה, כענין שהזכירו (חגיגה יח ב) בגדי עם הארץ מדרס לפרושים, וכמו שנקרא הנזיר קדוש (במדבר ו ח) בשמרו מטומאת המת גם כן. וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס, כענין שהזכיר הכתוב (ישעיה ט טז) וכל פה דובר נבלה, ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות, כמה שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו:

באלו ובכיוצא בהן באה המצוה הזאת הכללית, אחרי שפרט כל העבירות שהן אסורות לגמרי, עד שיכנס בכלל זאת הצוואה הנקיית בידיו וגופו, כמו שאמרו (ברכות נג ב) והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש זה שמן ערב. כי אע"פ שאלו מצות מדבריהם, עיקר הכתוב בכיוצא בזה יזהיר, שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהם מלכלכים עצמם במותרות ובכיעורים: וזה דרך התורה לפרוט ולכלול בכיוצא בזה, כי אחרי אזהרת פרטי הדינין בכל משא ומתן שבין בני אדם, לא תגנוב ולא תגזול ולא תונו ושאר האזהרות, אמר בכלל ועשית הישר והטוב (דברים ו יח), שיכניס בעשה היושר וההשויה וכל לפני משורת הדין לרצון חבריו, כאשר אפרש (שם) בהגיעי למקומו ברצון הקב"ה. וכן בענין השבת, אסר המלאכות בלאו והטרחים בעשה כללי שנאמר תשבות,

(4) רמב"ן ויקרא כג כד

יהיה לכם שבתון... והנה ידרשו "שבתון" לשבות בו לגמרי אפילו מדברים שאינן מאבות מלאכות ותולדותיהן אבל לא נתברר לי זה שאם תאמר שהוא אסמכתא מה טעם שיאמרו בלשון הזה כי "שבות" בלשונם נאמר לעולם על של דבריהם והאיך יתכן לומר דברים שהן אסורין משום שבות של דבריהם מנין שיהו אסורין מן הכתוב ודרך האסמכתות לשנות שהם מן התורה לא שיאמרו דבר זה שהוא מדברי סופרים מנין מן התורה אבל היה לו לומר דברים שאינן מלאכה מנין תלמוד לומר שבתון ונראה שהמדרש הזה לומר שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה ב"ט אפילו מדברים שאינן מלאכה לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתכות ולמלא החביות יין ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום ואם היתה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה יהיו עומסים על החמורים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו ב"ט ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשלחנים על שלחנם והזהובים לפנייהם ויהיו הפועלים משכימין למלאכתן ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן והותרו הימים הטובים האלו ואפילו השבת עצמה שבכל זה אין בהם משום מלאכה לכך אמרה תורה "שבתון" שיהיה יום שבייתה ומנוחה לא יום טורח

וזהו פירוש טוב ויפה ואחרי כן ראיתי במכילתא אחריתי דרבי שמעון בן יוחאי (יב טז) ששנו בה לשון אחר אין לי אלא מלאכה שחייבין על מינה חטאת מלאכה שאין חייבין על מינה חטאת מנין כגון לא עולין באילן ולא רוכבים על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקים ולא מטפחין תלמוד לומר כל מלאכה

אין לי אלא ברשות במצוה מנין שאין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין ואין מגביהין תרומה ומעשרות תלמוד לומר שבתון שבות וכענין זה היא שנויה בת"כ (אחרי פרק ז ט) ביום הכפורים ואע"פ שאלו הברייתות חלוקות בלשונן ובמדרשיהן שמא לדבר אחד נתכוונו להביא אסמכתא לשבות דרבנן ומכל מקום בין שיהיה פירוש הברייתא הראשונה כמו שאמרנו או שהן כולן אסמכתות אבל פירוש "שבתון" כך הוא שתהיה לנו מנוחה מן הטורח והעמל כמו שביארנו והוא ענין הגון וטוב מאד והנה הוזהרו על המלאכות בשבת בלאו ועונש כרת ומיתה והטרחים והעמל בעשה ובי"ט המלאכה בלאו והטורח בעשה וממנו אמר הנביא ישעיהו נח יג מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר וכן שבת שבתון יהיה לארץ (להלן כה ד) שבת של מנוחה שלא יחרוש ולא יעבוד אותה כלל וזהו מה שדרשו שאין בחולו של מועד משום שבות וזה מן התורה שאלו מדבריהם כל דבר שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה (מו"ק יב) שאפילו בשבות דאמירה החמירו בה

5) רמב"ן דברים פרק ו פסוק יח

(יח) ועשית הישר והטוב בעיני ה' - על דרך הפשט יאמר תשמרו מצות השם ועדותיו וחקותיו ותכוין בעשייתן לעשות הטוב והישר בעיניו בלבד. ולמען ייטב לך - הבטחה, יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך, כי השם מטיב לטובים ולישירים בלבותם. ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין. והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צוך, ועתה יאמר גם באשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר:

וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטור (שם פסוק יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם פסוק טז), לא תקלל חרש (שם פסוק יד), מפני שיבה תקום (שם פסוק לב), וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח א), ואפילו מה שאמרו (יומא פו א) פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר:

6) תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ל עמוד ב

תני רב יוסף: + שמות י"ח + והודעת להם - זה בית חיהם, את הדרך - זו גמילות חסדים, (אשר) ילכו - זה ביקור חולים, בה - זו קבורה, ואת המעשה - זה הדין, אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין. אמר מר: (אשר) ילכו - זה ביקור חולים, היינו גמילות חסדים! - לא נצרכה אלא לבן גילו. דאמר מר: בן גילו נוטל אחד מששים בחליו, ואפילו הכי מבעי ליה למיזל לגביה. בה - זו קבורה. היינו גמילות חסדים! - לא נצרכה אלא לזקן ואינו לפי כבודו. אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין. דאמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה. - אלא דיני דמגזתא לדיינו? - אלא אימא: שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפנים משורת הדין.

7) תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פג עמוד א

The workers of חנן [negligently] broke a barrel of wine. רבה בר בר חנן held on to their clothes [to ensure restitution, since they were liable for the damage due to their negligence, moreover, they were not entitled to wages since they had been remiss in performing their assigned task].

רבה בר בר חנן תברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא. שקל לגלימייהו, אתו אמרו לרב. אמר ליה: הב להו גלימייהו.

The workers complained to Rav who told רבה בר בר חנן to

<p>return their clothes. רבה בר בר חנן asked, “is this the law?” Rav responded: “Yes, “that you may walk in the way of good men.” רבה בר בר חנן returned their clothes. The workers turned רבה בר בר חנן and said, “we are poor, we have worked all day, and now we are hungry and left with nothing.” So Rav said to רבה בר בר חנן, “go and pay their wages.” רבה בר בר חנן asked, “is this the din?” Rav answered, Yes, “and keep the path of the righteous.”</p>	<p>אמר ליה: דינא הכי? אמר ליה: אין, +משלי ב' + למען תלך בדרך טובים.¹ יהיב להו גלימייהו. אמרו ליה: עניי אנן, וטרחינן כולה יומא, וכפינן, ולית לן מידי. אמר ליה: זיל הב אגרייהו. - אמר ליה: דינא הכי? - אמר ליה: אין, +משלי ב' + וארחות צדיקים תשמר.</p>
--	---

8) מגיד משנה הלכות שכנים פרק יד הלכה ה

<p>The point of <i>dina de-bar mezra</i> is that our perfect Torah has laid down [general] principles concerning the development of man’s character and his conduct in the world; as, in stating “Ye shall be holy,” meaning, as they [i.e., the rabbis] said, “Sanctify yourself with respect to that which is permitted you,” that one should not be swept away by the pursuit of lust. Likewise, it said, “And thou shalt do the right and the good,” meaning that one’s interpersonal conduct should be good and just. With regard to all this, it would not have been proper to give detailed instructions. For the Torah’s commands apply at all times, in every period, and under all circumstances, whereas man’s characteristics and behavior vary, depending upon the time and the individual. The rabbis [therefore] set down some relevant details subsumed under these principles, some of which they made [the equivalent of] absolute din and others [only] <i>ante facto</i> and by way of <i>hasidut</i>, all [however] ordained by them. And it is with reference to this that they said, “The words of consorts [i.e., the rabbis] are more beloved than the wine of Torah, as stated, ‘for thy love is better than wine.’²</p>	<p>ועניין דין בן המצר הוא שתורתנו התמימה נתנה בתקון מדות האדם ובהנהגתו בעולם כללים באמירת קדושים תהיו והכוונה כמו שאמרו ז"ל קדש עצמך במותר לך שלא יהא שטוף אחר התאוות וכן אמרה ועשית הישר והטוב והכוונה שיתנהג בהנהגה טובה וישרה עם בני אדם ולא היה מן הראוי בכל זה לצוות פרטים לפי שמצות התורה הם בכל עת ובכל זמן ובכל ענין ובהכרח חייב לעשות כן ומדות האדם והנהגתו מתחלפת לפי הזמן והאישים והחכמים ז"ל כתבו קצת פרטים מועילים נופלים תחת כללים אלו ומהם שעשו אותם בדין גמור ומהם לכתחילה ודרך חסידות והכל מדבריהם ז"ל ולזה אמרו חביבין דברי דודים יותר מיינה של תורה שנאמר כי טובים דודיך מיין:</p>
---	---

9) סנהדרין (עד).

שואלת הגמ' מנין שרציחה הוי ביהרג ואל יעבור, ומתרתת, "סברא הוא... מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי."

10) ב"ק (מו:), כתובות (כב:), ונדה (כה:).

"למה לי קרא סברא הוא", הרי מבואר שאין אנו נזקקים לפסוק לדבר שמתחייב מצד הסברא.

¹ משלי פרק ב: (יט) כָּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים: (כ) לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאַרְחוֹת צְדִיקִים תִּשְׁמֹר:

² Translation from Leaves of Faith: Selected Essays of Rabbi Aharon Lichtenstein page 49.

(11) הקדמת ר' ניסים גאון לתלמוד :

"כל המצוות שהן תלויות בסברא ובאובנתא דליבא כבר הכל מתחייבים בהם מן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ ועל זרעו אחרי לדורי דורות. והמצוות שהן נודעות מדרך השמועה ודברי הנביאים לא חשך אלוקים מלחייב לקדמונים מה שהיה ראוי בעין חכמתו לחייבם."

(12) משלי (ב:ו),

"כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה."

(13) ר' ירוחם ממיר (חבר מאמרים מ"ח)

"במצוה של שכל אין שום ויתורים, שהשכל הוא מצוה של טבע, והיא מהנהגת הבורא ע"י שליח."

(14) יחזקאל טז:מט,

"יד עני ואביון לא תחזיקה,"

(15) אבות ה:י,

"שלי שלי ושליך שלך... זו מדת סדום."

(16) רמב"ן (בראשית ו:יג)

"מפני שהוא מצוה מושכלת אין להם בה צורך לנביא להזהיר."

Guide (3.17) (17)

"A person is rewarded according to all the good deed that he does, although no direct commandment by a prophet was given. Likewise, He will punish all the evil deeds of men, although they have not been prohibited by a prophet, if the intellect indicates that these actions are good or bad."³

(18) שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ב סימן כה

בענין תפלה לבן נח אם יש לו מצוה ובענין תפלה בעת צרה ח"ו ה' טבת תשכ"ג. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר שלום ריווקין שליט"א.

הנה לענין בן נח אם מחוייב בתפלה, פשוט שאינו מחוייב דהא לא נמנו בהמצות דחייבין בני נח בסנהדרין דף נ"ו וכן לא הוזכר ברמב"ם פ"ט ממלכים שחושב מצות דחייבין בני נח. ולענין אם יש לו מצוה כשמתפלל להשי"ת נראה שיש לו כמפורש בקרא בישעיה כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים ופרש"י שם ולא לישראל לבדם, ואם הוא לגרים שיתגירו הא הם כישראל ממש וזה היה נקרא לישראל לבדם לכן ברור שקאי גם לבני נח שלא נתגירו ומקיימים רק מצות שחייבין בני נח, וא"כ הרי הוא כמפורש שאף שפטורין מתפלה מ"מ כשמתפללים להשי"ת עושין מצוה, דאל"כ איזה שבח הוא במה שיקרא בית תפלה לכל העמים אם אין להנכרים שום מצוה בתפלתם. ומסתבר שהוא בחשיבות דאינו מצווה ועושה ובשכר זה. ולהרמב"ם פ"י ממלכים ה"ט שאסור לבן נח לחדש מצוה ולקיים בדעתו שמצווה על זה והא דכתב בה"י שבן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו הוא כפי"ה הרדב"ז שעשאה בידיעה שאינו מצווה ע"ז אבל מ"מ רוצה לעשותה, יהיה גם בתפלה כן דמ"ש משאר מצות.

אבל נראה לע"ד שהוא רק לקבוע חיוב להתפלל אף כשאין לו צורך מיוחד לבקש איזה דבר אבל כשמתפלל רק כשיש לו צורך כגון שיש לו חולה או שאין לו פרנסה הוא כחיוב ממש, ולא קשה ממה שלא החשיב זה למצוה מיוחדת בחיובי בני נח, משום דזהו עיקר האמונה בהשי"ת שרק הוא הנותן פרנסה

³ Similarly, *Igrot Moshe* OH II 25, writes that non-Jews are obligated in petitionary prayer, even if it is not explicitly in the Noahide laws.

והרופא חולים וכשאנינו בוטח על השי"ת ואינו מתפלל אליו הרי הוא כאינו מאמין בו ומאמין בדברים אחרים, ואמונה בהשי"ת אף שלא הוזכר זה במנין הו' מצות ודאי הוא מחוייב להאמין, שהרי אף קיום כל הו' מצות אם לא עשאו מחמת שהשי"ת צוה בהן בתורה, מפורש ברמב"ם ספ"ח שם שלא נחשבו כמקיימים ואינם מחסידי אוה"ע עיי"ש, וא"כ בהכרח שמחוייב להאמין בהשי"ת וגם שנתן התורה, וממילא הרי רק ממנו צריך לבקש פרנסה ורפואה וכל דבר...

19) דברים פרק כג

(ד) לא יבא עמוני ומואבי בקהל יקוק גם דור עשירי לא יבא להם בקהל יקוק עד עולם: (ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים...

20) ישעיהו פרק י

(ה) הוי אשור שבט אפי ומטה הוא בידם ועמי:

(יג) פי אמר בלתי ידי עשיתי ובחכמתי פי נבנותי ואסיר גבולת עמים ועתידתיהם ועתודותיהם שושתי ואוריד כאביר יושבים: (יד) ותמצא כקן ידי לחיל העמים וקאסף ביצים עזבות כל הארץ אני אספתי ולא היה נדד כנף ופצה פה ומצפצף: (טו) היתפאר הגרזן על החצב בו אם יתגדל המשור על מניפו פהניף שבט ואת מרימו פהרים מטה לא עץ:

21) משלי פרק ב פסוק ו

פי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה:

22) דברים ב: כד, כו

(כד)..החל רש והתגר בו מלחמה:

(כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך השבון דברי שלום לאמר:

23) רש"י שם, על פי תנחומא דברים י' ודב"ר

אף על פי שלא צוני המקום לקרוא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני, מן התורה שקדמה לעולם: כשבא הקב"ה ליתנה לישראל, חזר אותה על עשו וישמעאל, וגלוי לפניו שלא יקבלוה, ואף על פי כן פתח להם בשלום, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום. דבר אחר: 'ממדבר קדמות', ממך למדתי שקדמת לעולמך: יכול היית לשלוח ברק אחד ולשרוף את המצריים, אלא שלחתי אל פרעה."

24) פירוש הרע"ב על אבות א: א

"אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם ג"כ חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבריו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני." וכן עי' באמונה ובטחון להחזו"א עמ' כא-ב.

25) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד א

כיצד מברכין על הפירות? על פירות האילן הוא אומר: בורא פרי העץ חוץ מן היין... גמרא. מנא הני מילי? ...אלא, סברא הוא: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה.

(26) פני יהושע (שם)

"משמע מלשון כל הפוסקים דלפום הך מסקנא דהכא כל ברכת הנהנין הן מדרבנן לבר מברכת המזון לחוד... ולענ"ד לכאורה יש לתמוה דהא בכל הש"ס משמע דמידי דאתיא מסברא הוי מדאורייתא ואדרבה מקשה הש"ס הא למה לי קרא סברא הוא..."

(27) ריטב"א בהל' ברכות (עמ' ג' במהדורת מוסד הר' קוק)

"לא באה בתורה שבכתב מצוה לברך אדם על ההנאה קודם שיהנה לפי שהשכל מורה על זה לבעלי האמת."

(28) שו"ת שבות יעקב חלק ג סימן קלה

לישב קושית הפנ"י: "דאין הסברות שוות דיש סברא אלימתא וסברא קלישתא,"

(29) ספר בית האוצר א-י איסור (סי' קלא) לד' ר' יוסף ענגיל

הסברה של "אסור לו לאדם שיהנה" הוא דבר "דסברת חכמת חכמים הקדושה מחייבת כך אבל איננה סברא חיצונית פשוטה ואיסור תורה הוא רק כאשר הסברא היא סברא חיצונית פשוטה של כל אדם."

(30) תוס' שבועות כב: ד"ה איבעית,

"ותימה כיון דאיכא סברא ל"ל קרא דהכי פריך בפ"ב דכתובות (דף כב.) גבי הא דאמר רב הונא מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר למה לי קרא סברא הוא הוא אסרה הוא שרי לה ויש לחלק דיש דברים שאין הסברא פשוטה כל כך וצריך הפסוק להשמיענו הסברא."